

In 2004 is InnovatieNetwerk begonnen met het maken van ontwerpen voor een nieuw type plattelandsondernemingen, buurderijen. We willen u graag informeren over de huidige stand van zaken. Waarom zijn buurderijen nodig? Wanneer komen de ontwerpen beschikbaar? Wat gaat ermee gebeuren?

De aanleiding

De landbouw staat voor ingrijpende vernieuwingen. InnovatieNetwerk werkt aan dergelijke vernieuwingen, onder andere binnen het thema Transitie Duurzame Landbouw. Dit gebeurt door het maken van nieuwe ontwerpen en vervolgens door te proberen dergelijke ontwerpen in de praktijk toe te passen. Zo zijn er plannen voor agroproductieparken waar op vernieuwende wijze voedsel zal worden geproduceerd. De nadruk ligt hierbij op verdere rationalisatie via schaalvergroting in combinatie met sterker rekening houden met maatschappelijke wensen op de terreinen duurzaamheid en dierenwelzijn.

Daarnaast zoeken veel ondernemers hun toekomst in verbreding. Daarbij valt te denken aan activiteiten als beheer van natuur en landschap, zorgboerderijen, streekproducten, recreatie, toerisme enz. In de praktijk zijn er intussen veel voorbeelden van bedrijven waar met succes naar verbreding is gezocht. Maar de ervaring leert ook dat verbreding niet altijd en overal een oplossing biedt. Soms is regelgeving een belemmerende factor. Of de vraag naar nieuwe diensten blijft achter bij het aanbod. Of er is behoefte aan nieuwe vormen van ondernemerschap. Bovendien is het erg onwaarschijnlijk dat de overheid aan agrariërs zulke forse vergoedingen gaat betalen dat de inkomensproblemen worden opgelost.

Van Boerderij naar Buurderij

Dat alles is eind 2003 voor InnovatieNetwerk aanleiding geweest om de vraag te stellen op welke manier de verbreding zou kunnen worden gestimuleerd. Welke vernieuwingen zijn daarbij nodig? Eerst is begonnen met een analyse van ervaringen en problemen. Waar loopt vernieuwing op vast? Hoe kunnen blokkades worden doorbroken? Die analyse mondde uit in het rapport 'Van Boerderij naar Buurderij' dat medio 2004 verscheen. In dit rapport staat de relatie tussen landbouw en platteland centraal. Enkele belangrijke conclusies uit het rapport zijn:

- De verhouding tussen lusten en lasten is verstoord. Er moet een nieuw evenwicht komen tussen wat geld oplevert (woningbouw, bedrijfsterreinen) en wat geld kost (natuur, landschap, extensieve vormen van landbouw).
- De verantwoordelijkheid voor het beheer van het platteland is niet goed geregeld. Die berust thans voor een groot deel bij betrekkelijk anonieme organisaties zoals provincies, gemeenten, waterschappen en grote natuurorganisaties. Mede door schaalvergroting is er als het ware van de burgers weg georganiseerd. Verantwoordelijkheid heeft geen gezicht meer.

InnovatieNetwerk

InnovatieNetwerk is een onafhankelijk netwerk van vernieuwingsgezinde personen. De mensen die in het netwerk samenwerken komen uit bedrijven, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en overheden. InnovatieNetwerk is ingesteld door de rijksoverheid in samenspraak met de andere genoemde partijen.

InnovatieNetwerk initieert en begeleidt systeeminnovaties op het gebied van de groene ruimte, voedsel, water, duurzame landbouw, vernieuwing van instituties en dergelijke. Het netwerk bestaat uit een groot aantal groepen rond thema's en projecten. Het wordt ondersteund door een bestuur en een bureau van circa 15 medewerkers.

lees meer op

<http://www.agro.nl/innovatienetwerk>

- Tegelijkertijd is er sprake van individualisering. Burgers voelen zich minder verantwoordelijk voor het beheer van hun eigen omgeving. De sociale cohesie vermindert. Gezamenlijkheid verdwijnt.

Behoeftte aan nieuwe ontwerpen

Het rapport mondde uit in de aanbeveling om ontwerpen te maken voor een nieuw type plattelandsbedrijf. Daartoe zijn in de loop van 2004 twee opdrachten verleend. Daarbij zijn diverse organisaties betrokken. Eén opdracht is verleend aan een betrekkelijk klein team, terwijl voor de andere opdracht 25 personen individueel zijn benaderd; ieder met deskundigheid op een bepaald terrein en allen overtuigd van de noodzaak van vernieuwing. Gaandeweg is daaruit een kleiner team geformeerd waarbij vervolgens aan de deelnemers individuele opdrachten zijn verleend. Bovendien zijn twee workshops georganiseerd waar deelnemers van binnen en buiten de landbouw ideeën voor vernieuwing hebben ontwikkeld.

Bij beide opdrachten is uitvoerig stilgestaan bij het formuleren van nieuwe ontwerpprincipes. Op welke punten zouden de nieuwe plattelandsbedrijven moeten afwijken van de wijze waarop we thans de verantwoordelijkheden hebben georganiseerd?

De volgende uitgangspunten en principes hebben een belangrijke plaats gekregen.

- Er is behoefte aan een nieuwe vorm van sturing. We mogen niet (en zeker niet blindelings) vertrouwen op de werking van de markt. Wat economisch niet profijtelijk is, dreigt voortdurend in de knel te komen. Maar ook de regelgeving door de overheid kent grote nadelen. Daarom is gezocht naar een derde sturingsweg waarbij de verantwoordelijkheid voor voedselproductie en beheer van de groene ruimte weer bij burgers wordt gelegd. Burgers dienen nadrukkelijker en op een niet-vrijblijvende wijze te worden betrokken bij hun eigen woon- en leefomgeving. Dat leidt tot nieuwe vormen van financiering en besluitvorming die in de ontwerpen worden uitgewerkt.
- Verder is een van beide ontwerpen gebaseerd op wederkerigheid als organisatieprincipe. De bedoeling daarvan is om vrijblijvendheid te doorbreken. Er wordt niet vertrouwd op vrijwilligheid. Want de ervaring leert dat het risico van zogenaamde 'free riders' erg groot is: mensen die wel invloed claimen maar niet bereid zijn tot enige inspanning. Door nieuwe vormen van wederkerigheid kan de cohesie binnen een buurderij en wordt vrijblijvendheid doorbroken. In de besluitvorming komt dat tot uitdrukking. Het uitgangspunt is dat wie veel betekent voor een regio, ook meer zeggingskracht krijgt. Daaraan gekoppeld is het principe dat het beheer van een regio op een zo laag mogelijk niveau wordt georganiseerd. Wat in een buurtschap kan worden geregeld, hoeft niet via Brussel te lopen.
- Op de derde plaats wijken de ontwerpen nogal af van de wijze waarop de verantwoordelijkheid op regionaal niveau thans is georganiseerd. De verhouding tussen overheden en private partijen verandert ingrijpend. Er verschuiven taken die nu bij overheden liggen, naar de buurderijen.
- Een vierde punt is dat er nieuwe vormen van verrekening komen tussen wat geld opbrengt op het platteland en wat geld kost. Dat kan via een bijvoorbeeld via een verrekenfonds op gemeentelijk niveau. Ook wordt gewerkt aan een systeem van verhandelbare ontwikkelingsrechten dat is aangepast aan de Nederlandse omstandigheden. Ook is sprake van een systeem van omgekeerde planschade. Wie een huis heeft met vrij uitzicht, betaalt via een aan de eigendom gekoppelde erfdienstbaarheid een bijdrage aan het beheer van het gebied. Immers, de waarde van een huis is mede afhankelijk van de kwaliteiten in de omgeving.
- Op de vijfde plaats is er sprake van nieuwe functiecombinaties. Buurderijen leveren ook bijdragen aan de leefbaarheid in plattelandskernen. Er wordt gestudeerd op een regionale dienstenbank als onderdeel van een buurderij.

Hoe nu verder

We verwachten dat de beide ontwerpen komende maanden kunnen worden afgerond en komend najaar gepresenteerd. Het is de bedoeling dat aansluitend discussiebijeenkomsten worden georganiseerd. Dat is ook nodig want buurderijen wijken op tal van punten nogal af van huidige organisatievormen.

Aansluitend is de bedoeling om regionale pilots te starten. Reeds thans is vanuit diverse regio's belangstelling getoond om met de nieuwe ideeën aan de slag te gaan. Daarbij realiseren we ons heel goed dat het om ingrijpende vernieuwingen gaat. Want verandering van beleid is vaak al lastig maar verandering van organisaties en herverdeling van verantwoordelijkheden is vaak nog ingrijpender. Maar die vernieuwing is wel nodig. Zeker in gebieden waar er sprake is van natuur- en landschapswaarden is het belangrijk dat er een nieuw perspectief ontstaat. Bovendien, buurderijen zoals die thans worden ontwikkeld vormen niet alleen een nieuwe ontwikkelingsrichting voor de landbouw maar kunnen ook worden opgevat als parels van bestuurlijke vernieuwing.

Contact

Wellicht heeft u belangstelling voor deze nieuwe ontwerpen. In dat geval verzoeken we u om die belangstelling aan ons kenbaar te maken. We zullen u dan op de hoogte houden van de voortgang en u informeren over de beide ontwerpen voor een buurderij zodra die beschikbaar zijn.

Heeft u thans reeds vragen, dan kunt u contact opnemen met Mathieu Wagemans (06-48131102) of Paula Hübens (06-51006522) van InnovatieNetwerk.